

Prof. dr hab. Dariusz Rott
Instytut Literaturoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Ul. Uniwersytecka 4
40-007 Katowice

Katowice, 18 października 2021 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Meiser
zatytułowanej *Życie kulturalne Bytomia w latach 1945-1970
w świetle wspomnień, artykułów prasowych i archiwaliów*
napisanej pod kierunkiem promotor Pani dr hab. Barbary
Szargot, prof. UJD i promotor pomocniczej Pani
dr Agnieszki Pobratyn**

Zgodnie z dobrymi praktykami recenzenckimi pragnę oświadczyć, iż nie występuje jakikolwiek konflikt interesów w odniesieniu do przedmiotowej recenzji rozprawy doktorskiej. Nie łączą i nigdy nie łączyły mnie żadne związki rodzinne, pokrewieństwo lub zależności służbowe z Doktorantką. Jest to osoba całkowicie mi nieznana.

Recenzję przygotowałem na wniosek Rady ds. Nadawania Stopni Naukowych i Stopni w Zakresie Sztuki Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie z dnia 15 września 2021 r. na podstawie otrzymanego 22 września wydruku rozprawy.

Opisano 21.10.2021

Recenzowana rozprawa doktorska Pani mgr Anny Meiser składa się z pięciu rozdziałów uzupełnionych o wstęp, zakończenie, bibliografię oraz spis ilustracji i źródeł. Dysertacja liczy 316 stron wydruku komputerowego. Dodatkowo dysertacji doktorskiej towarzyszy (osobno oprawny) *Aneks rozprawy doktorskiej* (może lepiej winno być raczej: aneks do ...), liczący 105 stron wydruku komputerowego, zawierający dokumenty osobiste – wspomnienia mieszkańców Bytomia zebrane przez mgr A. Meiser.

Praca jest poprawnie i logicznie skomponowana.

Całość rozprawy rozpoczyna *Wstęp* (s. 3-19), który stanowi dość dobre zarysowanie problematyki rozprawy, ale jednocześnie bardzo fragmentaryczne i dalekie od doskonałości i wyczerpania tematu omówienie stanu interdyscyplinarnych badań (przydałoby się również lepsze wewnętrzne uporządkowanie kompozycji tej części pracy oraz lepsze określenie celów dysertacji), zwłaszcza z zakresu studiów miejskich, określenie ram czasowych: lata 1945-1970, których cezurę roku 1970 Autorka określa tak:

„Wybór roku 1970 jako granicznego dla poszukiwań badawczych nie jest przypadkowy. Do tego czasu konstytuowała się sytuacja powojenna w Polsce zależnej od decyzji polityków tzw. bloku wschodniego. To w tym roku zakończyły się rządy Władysława Gomułki [...]. Od 1970 roku rozpoczęła się tzw. dekada Gierka. Zmieniał się sposób myślenia o priorytetach i potrzebach Polaków. W Bytomiu do głosu doszło także nowe pokolenie tych, którzy nie pamiętali wojny i gehenny przesiedleń, powojennego trudu odbudowy, ci, którzy urodzili się już tutaj. Wreszcie należy zauważyć, że okres od 1945 do 1970 roku to dwadzieścia pięć lat, ćwierć wieku. To wystarczająco długi czas, aby przyjrzeć się konkretnym zjawiskom życia kulturalnego” (s. 19).

Największą wadą wstępu jest brak jakiegokolwiek zdefiniowania terminu „życie kulturalne”, co będzie w dalszej części zauważalne zwłaszcza w drugiej części rozdziału V 3.3 (w części określonej mianem „inne sposoby spędzania czasu wolnego” (s. 277 nn) i w podsumowaniu tej części pracy (zupełnie niepotrzebne fragmenty o

„kulturze sportowej”. Pojawia się tam na przykład stwierdzenie: „Istnieją liczne publikacje omawiające zagadnienia sportowe w badanych okresie (uwzględniające wspomnienia, archiwalia i artykuły prasowe). Stąd też w niniejszej rozprawie problematyka sportu została omówiona w sposób ogólny” (s. 284). Nie umniejszając ogromnego znaczenia bytomskich klubów (Polonii Bytom i Szombierek Bytom) dla polskiej piłki nożnej i hokeja na lodzie, ich związek z życiem kulturalnym Bytomia wydaje się mniej niż śladowy. W tym kontekście chybione wydaje się również umieszczenie we wstępie (s. 18) informacji o opracowaniach na temat sportu miejskiego.

Nie zadowala mnie również rys historyczny Bytomia zawarty we wstępie. Bardzo szkicowe omówienie okresu 1945 - 1970 zawarte jest na niecałych dwóch stronach). Dobrze zarysowanie historii tego okresu znacznie ułatwiłoby Autorce pracy (oraz jej czytelnikowi) lekturę całej dysertacji.

Na szczęście dalej jest już tylko dobrze i lepiej, by uspokoić niepokój Doktorantki.

Zasadniczą część pracy rozpoczyna obszerny i rzetelnie przygotowany rozdział pierwszy pt. *Życie literackie Bytomia w latach 1945-1970*. Podrozdział zatytułowany *Zarys przedwojennego życia literackiego Bytomia* umieściłbym raczej, ze względów kompozycyjnych, we wstępie, a podrozdział *Bytom powojenny w relacjach autobiograficznych* (stanowiący spory walor recenzowanej dysertacji doktorskiej) powinien raczej zamykać rozdział pierwszy. Przyglądając się działalności literackiej w okresie powojennym (do 1970 roku) Doktorantka wydobywa szczególnie te utwory, które mają charakter autobiograficzny. Widzę w tym zaletę pracy, choć chętnie zobaczyłbym taką deklarację metodologiczną i materiałową raczej we wstępie pracy. Dalsze części rozdziału pierwszego to udane mikromonografie ważnych bytomskich twórców, m.in. Marii Haliny Szulc (zachęcam Doktorantkę do dalszych studiów na temat tej zapomnianej autorki i z dużą radością odnotowuję edycję wierszy poetki w opracowaniu Doktorantki opublikowaną niedawno przez Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kultury Regionalnej i Badań Literackich w Siedlcach, z którym też mam przyjemność współpracować), Stanisława Horaka, Mieczysława Dziaczka czy

Tadeusza Koziury. Dostrzeżono również działalność Klubu Literackiego w Bytomiu oraz grup artystyczno-literackich. To bardzo wartościowe fragmenty dysertacji, dobrze podsumowane na s. 98-103 (jedna uwaga – mimo że Tadeusz Różewicz – wprowadzany tutaj kontekstualnie i porównawczo - spędził w Gliwicach ponad dwadzieścia lat swojego życia, to jednak określenie go na s. 99 „gliwiczanie” jest pewnym uproszczeniem).

Rozdział drugi rozprawy, noszący tytuł *Biblioteki, czytelnictwo, prasa w Bytomiu w latach 1945-1970*, przynosi cenne rozważania historyczne, ważne (i często unikatowe) informacje o stosunku nowych użytkowników miasta do książek poprzednich mieszkańców, a także rzetelne omówienie bytomskich bibliotek i pracy (w zakresie czasopiśmiennictwa materiał mógł być lepiej zinwentaryzowany, uporządkowany i zanalizowany).

Podobnie ważne informacje przynosi rozdział trzeci dysertacji zatytułowany *Życie teatralne Bytomia w latach 1945-1970*, w którym wyróżniam podrozdział dotyczący amatorskiego ruchu teatralnego (ciekawostką jest na przykład klub studencki „Pyrlik”, istniejący w mieście wówczas bez żadnej uczelni). W rozdziale tym Doktorantka czasem nie wychodzi poza zwykłą enumerację (np. wymieniając przedstawienia), ale ich zinwentaryzowanie też jest istotne i ważne w perspektywie poznawczej.

Czwarty rozdział pracy doktorskiej pt. *Sztuki piękne w Bytomiu w latach 1945-1970* przynosi zwłaszcza unikatowy i zasługujący na wyróżnienie rozdział o bytomskich malarzach i rzeźbiarzach w świetle artykułów prasowych i dokumentów archiwalnych oraz zebranych wspomnień.

Merytoryczną część rozprawy doktorskiej kończy rozdział piąty: *Pozostałe miejsca ważne dla rozwoju życia kulturalnego Bytomia w latach 1945-1970*, w którym Doktorantka analizuje tutaj „miejsca trzecie” (wykorzystując określenie Raya Oldenburga). Są to m.in. zwłaszcza kina, Muzeum Górnośląskie, domy kultury, świetlice.

Całość rozprawy uzupełnia unikatowy aneks, zawierający cenne dokumenty osobiste – wspomnienia mieszkańców Bytomia, skrupulatnie zebrane przez Doktorantkę. To cenne wzbogacenia dysertacji. Tym bardziej, że materiały te zostały dobrze wyzyskane w zasadniczej części rozprawy doktorskiej, znacząc ją wzbogacając.

Być może warto było pomyśleć o dołączeniu do całej pracy kalendarium życia kulturalnego Bytomia analizowanego okresu.

Recenzowana dysertacja doktorska została dość starannie przygotowana edytorsko i dobrze napisana. Nieliczne usterki edytorskie, stylistyczne, interpunkcyjne czy literówki nie obniżają wartości pracy w stopniu znaczącym. Aparat krytyczny rozprawy został przygotowany poprawnie. Starannie zestawiono też bibliografię, choć – jak pisze Doktorantka – „bibliografia zawiera wykaz publikacji, tekstów, informacji dotyczących każdego rozdziału” (s. 292). Warto było chyba stworzyć jednolitą bibliografię, bo obecnie przyjęty układ utrudnia nieco lekturę pracy doktorskiej. Dysertację uzupełnia materiał ilustracyjny, w tym m.in. fotografie autorstwa Doktorantki.

Recenzowaną dysertację oceniam pozytywnie (mając świadomość pewnych jej niedostatków wskazanych wyżej) jako pracę oryginalną, opartą zwłaszcza na poprawnej komparatystycznej analizie ciekawych materiałów źródłowych.

W konkluzji pragnę stwierdzić, że przedstawiona do recenzji dysertacja doktorska Pani mgr Anny Meiser zatytułowana *Życie kulturalne Bytomia w latach 1945-1970 w świetle wspomnień, artykułów prasowych i archiwaliów*, napisana pod kierunkiem promotor Pani dr hab. Barbary Szargot, prof. UJD i promotor pomocniczej Pani dr Agnieszki Pobratyn, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wykazuje ogólną wiedzę Doktorantki w zakresie nauk humanistycznych. W mojej opinii

dysertacja spełnia wszystkie formalnoprawne wymogi stawiane przed rozprawami doktorskimi i może być podstawą do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Dariusz Rott